

Wyniki ekonomiczne polskiego rolnictwa w latach 2003-2004

Józef Gomułka

nr 12

Warszawa 2005

**EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOSCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ**

***Wyniki ekonomiczne
polskiego rolnictwa
w latach 2003-2004***

Wyniki ekonomiczne polskiego rolnictwa w latach 2003-2004

Autor:

dr inż. Józef Gomułka

Współpraca:

dr inż. Zbigniew Floriańczyk

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Warszawa 2005

Autor publikacji jest pracownikiem naukowym
Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowego Instytutu Badawczego

Pracę zrealizowano w ramach tematu
Polskie gospodarstwa rolnicze w pierwszych latach członkostwa
w zadaniu *Analiza wyników ekonomicznych polskiego rolnictwa*

Opracowanie komputerowe
mgr Zofia Mirkowska

Redakcja techniczna
Tadeusz Majewski

Projekt okładki
AKME Projekty Sp. z o.o.

ISBN 83-89666-25-1

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy
00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984
tel.: (0·prefiks·22) 50 54 444
faks: (0·prefiks·22) 827 19 60
e-mail: dw@ierigz.waw.pl
<http://www.ierigz.waw.pl>*

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nakład: 250 egz.

Druk: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB

Oprawa: UWIPAL

SPIS TREŚCI

1. Cel, zakres badań i baza danych.....	7
2. Analiza wyników.....	9
2.1. Produkcja.....	10
2.1.1. Produkcja roślinna.....	10
2.1.2. Produkcja zwierzęca.....	17
2.1.3. Produkcja sektora rolniczego	20
2.2. Zużycie pośrednie	20
2.3. Wartość dodana	22
2.4. Wskaźniki techniczno-produkcyjne	23
2.5. Subwencje	25
2.6. Rachunek dochodów	26
3. Prognoza dochodów	28
4. Reasumpcja	29
LITERATURA.....	31
ANEKS TABELARYCZNY	33

1. Cel, zakres badań i baza danych

Celem badań jest analiza wyników ekonomicznych polskiego rolnictwa w latach 2003-2004, a ściślej mówiąc poziomu zmian, jakie zachodziły w badanych latach w produkcji, kosztach produkcji, subwencjach i dochodach. W niektórych przypadkach zmiany między wymienionymi latami skonfrontowano ze zmianami w latach 1998-2003.

Do ważniejszych analizowanych kwestii można zaliczyć:

- zmiany wolumenu, cen i wartości oraz struktury produkcji uwzględniające:
 - produkcję całego sektora rolniczego,
 - produkcję roślinną według grup produktów,
 - produkcję zwierzęcą według grup produktów,
 - usługi rolnicze,
 - drugorzędne działalności,
- zmiany wolumenu, cen i wartości oraz struktury zużycia pośredniego według grup,
- zmiany wolumenu, cen i wartości amortyzacji,
- zmiany wolumenu, cen i wartości dodanej brutto i netto,
- zmiany subwencji,
- zmiany dochodów przedsiębiorców rolnych w cenach bieżących i cenach zdeflowanych wskaźnikiem zmian cen towarów i usług w gospodarstwach domowych rolników.

Poza tym analizowano:

- materiałochłonność produkcji,
- energochłonność produkcji,
- paszochłonność produkcji zwierzęcej, w tym pasz pochodzących z przemysłu paszowego i pasz produkowanych oraz skarmianych w gospodarstwach rolnych,
- pracochłonność produkcji,
- ziemiochłonność produkcji,
- majątkochłonność produkcji.

Prezentowana analiza bazuje przede wszystkim na danych pochodzących z „Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa” (Economic Accounts for Agriculture) opracowywanych przez GUS i IERiGŻ-PIB i przesyłanych do Eurostatu od 1998 roku, publikowanych i niepublikowanych danych GUS o ilości i wartości wytwarzanych w rolnictwie produktów według rozdysponowania na samo-

zaopatrzenie, rynek, przyrost zapasów i stada podstawowego; niepublikowanych danych GUS o zużyciu pośrednim według grup zużycia i publikowanych danych o wskaźnikach zmian cen towarów i usług w gospodarce narodowej.

Rachunki Ekonomiczne Rolnictwa są sporządzane zgodnie z metodą Eurostatu według następującego ogólnego schematu:

1. Produkcja roślinna w cenach producenta,
1a) subwencje do produktów roślinnych.
2. Produkcja roślinna w cenach bazowych.
3. Produkcja zwierzęca w cenach producenta,
3a) subwencje do produkcji zwierzęcej.
4. Produkcja zwierzęca w cenach bazowych.
5. Produkcja dóbr rolniczych w cenach producenta ($5=1+3$),
5a) subwencje do produkcji roślinnej i zwierzęcej ($5a=1a+3a$).
6. Produkcja dóbr rolniczych w cenach bazowych ($6=2+4$).
7. Usługi rolnicze w cenach producenta,
7a) subwencje do usług rolniczych.
8. Usługi rolnicze w cenach bazowych.
9. Działalności drugorzędne w cenach producenta,
9a) subwencje do działalności drugorzędnych.
10. Działalności drugorzędne w cenach bazowych.
11. Produkcja sektora rolniczego w cenach producenta ($11=5+7+9$),
11a) subwencje do produkcji sektora rolniczego ($11a=5a+7a+9a$).
12. Produkcja sektora rolniczego w cenach bazowych ($12=6+8+10$).
13. Zużycie pośrednie w cenach bazowych.
14. Wartość dodana brutto w cenach bazowych ($14=12-13$).
15. Amortyzacja.
16. Wartość dodana netto w cenach bazowych ($16=14-15$).
17. Podatki (gruntowy, od środków trwałych itp.).
18. Pozostałe subwencje związane z działalnością produkcyjną.
19. Dochód z czynników produkcji w cenach bazowych ($19=16-17+18$).
20. Koszty związane z zatrudnieniem pracowników.
21. Dochód mieszany w cenach bazowych ($21=19-20$).
22. Czynsze zapłacone.
23. Zapłacone odsetki.
24. Odsetki uzyskane.
25. Dochód przedsiębiorców rolnych¹ w cenach bazowych ($25=21-22-23+24$).

¹ Dochód przedsiębiorców rolnych jest w zasadzie dochodem globalnego przedsiębiorcy sektora rolniczego.

Należy zwrócić uwagę na ważniejsze różnice pomiędzy powszechnie używanym pojęciem produkcji rolniczej, a używanym w rachunkach Eurostatu pojęciem produkcji sektora rolniczego, którą tu analizujemy.

W skład produkcji sektora wchodzi produkcja dóbr rolniczych, usługi rolnicze i działalności drugorzędne.

Produkcja dóbr rolniczych obejmuje produkcję roślinną i zwierzęcą.

Produkcja roślinna jest zdefiniowana jako suma produkcji globalnej poszczególnych roślin pomniejszona o straty i nasiona, i jest równa sumie samozaopatrzenia, produkcji na rynek, spasania i przyrostu zapasów.

Produkcja zwierzęca obejmuje produkcję „zwierząt” i produktów zwierzęcych. Produkcję zwierząt tworzą: produkcja żywca, przyrost i odnowienie stada podstawowego oraz przyrost pozostałego pogłowia. Natomiast produkcja produktów zwierzęcych obejmuje ich produkcję globalną pomniejszoną o zużycie produkcyjne (jaj na wylęg i na paszę, mleka na paszę).

Usługi rolnicze są z definicji tego rodzaju usługami, które mogłyby być wykonane przez gospodarstwa rolne (usługi agrotechniczne, obsługa zwierząt itp.), ale są realizowane przez inne podmioty. Tutaj do tego rodzaju usług (wobec niemożności wyodrębnienia) zaliczono wszystkie usługi rolnicze.

Działalności drugorzędne obejmują takie przetwarzanie produktów rolniczych wyprodukowanych w gospodarstwach rolnych, których procesu produkcji nie da się oddzielić od procesu przetwarzania. Tutaj zaliczono do nich przetwórstwo mleka na ser, masło, śmietanę i mleko chude, które są przeznaczone na samozaopatrzenie, sprzedawane na targowiskach lub przeznaczone na paszę (mleko chude). Do działalności drugorzędnych zalicza się również agroturystykę, której z braku danych tu nie uwzględniono.

Wyjaśnienia być może wymaga też używane tu pojęcia cen bazowych i cen producenta. Cena bazowa definiowana jest jako kwota pieniędzy, jaką nabywca oferuje producentowi za jednostkę produktu, pomniejszona o rabaty i opusty udzielone przez nabywcę oraz ewentualne podatki od produktu i powiększona o subwencje do produktu otrzymywane przez producenta. Cena producenta jest mniejsza od ceny bazowej o kwotę subwencji do produktu.

2. Analiza wyników

Kategorie ekonomiczne od produkcji aż do wartości dodanej netto są liczone w cenach bieżących i w cenach roku poprzedniego, co pozwala na analizę zmian nie tylko ich wartości, ale również na analizę zmian ich wolumenów i cen.

Trzeba zauważyć, że rok 2004 w porównaniu z poprzednimi latami był dla rolnictwa rokiem szczególnym. Wysokie plony spowodowały, że wolumen produkcji dóbr rolniczych w cenach producenta w porównaniu z 2003 rokiem wzrósł o kilka procent, a przystąpienie do Unii wywołało wzrost cen i gwałtowny przyrost subwencji. W związku z tym dochody sektora rolniczego spektakularnie wzrosły.

2.1. Produkcja

Produkcja w Rachunkach Ekonomicznych Rolnictwa jest prezentowana na tyle szczegółowo, że jej analizę można prowadzić na różnych poziomach uogólnienia.

2.1.1. Produkcja roślinna

Produkcję roślinną prezentują następujące produkty i ich grupy:

(1) Zboża:

- pszenica,
- żyto,
- jęczmień,
- owies z mieszankami,
- kukurydza,
- pozostałe zboża.

(2) Rośliny przemysłowe:

- oleiste,
 - w tym: rzepak i rzepik,
 - pozostałe oleiste,
- strączkowe (białkowe) na ziarno,
- tytoń,
- buraki cukrowe,
- inne przemysłowe,
 - w tym: włókniste,
 - chmiel,
 - pozostałe (zioła, cykoria).

(3) Rośliny paszowe:

- kukurydza (na zielonkę i kiszonkę),
- okopowe pastewne,
- pozostałe pastewne (na zielonkę, kiszonkę i siano) łącznie z trwałymi użytkami zielonymi.

- (4) Warzywa i produkty ogrodnictwa:
 kalafiory,
 pomidory,
 pozostałe warzywa, łącznie z grzybami,
 kwiaty oraz szkółki drzew i krzewów (owocowych i ozdobnych).
- (5) Ziemniaki.
- (6) Owoce i jagody:
 jabłka,
 gruszki,
 brzoskwinie,
 pozostałe owoce i jagody.
- (7) Pozostałe produkty roślinne (wiklina, nasiona motylkowych i traw, nasiona roślin korzeniowych, nasiona roślin ogrodniczych, susz, makowiny).

Wyniki ekonomiczne rolnictwa są w dużym stopniu zależne od poziomu produkcji roślinnej. Produkty rolne wytwarzane w gospodarstwach rolnych są bowiem sprzedawane lub spożywane przez rodziny rolnicze (samozaopatrzenie), bądź przeznaczane na paszę, przez co wpływają również na poziom produkcji zwierzęcej

O wpływie produkcji roślinnej na wyniki ekonomiczne świadczy m.in. relacja ich wartości do wartości dodanej brutto. Relacja ta w 2003 roku liczona w cenach bieżących producenta wynosiła 137,8%, skąd wniosek, że wzrost produkcji o 1% zwiększał wartość dodaną o 1,38%.

Tabela 1

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji roślinnej w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen ^b	Cena ^c	Wartość
Produkcja roślinna	24842	24842	29591	29804	119,1	100,7	120,0
w tym:							
Zboża	8842	8842	11320	11509	128,0	101,7	130,2
Przemysłowe	2643	2643	3643	4214	137,8	115,7	159,4
Paszowe	2373	2373	2899	3111	122,2	107,3	131,1
Warzywa i produkty ogrodnicze	4240	4240	4584	5090	108,1	111,0	120,0
Ziemniaki	2860	2860	3004	2869	105,0	95,5	100,3
Owoce i jagody	3827	3827	4066	2935	106,2	72,2	76,7

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku, ^b stosowano indeks Laspeyреса, ^c stosowano indeks Paaschego

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Wartość produkcji roślinnej w 2004 roku w porównaniu z 2003 rokiem wzrosła o 20% (tabela 1) z 24842 do 29804 mln zł. Decydujący udział w tym wzroście miało zwiększenie wolumenu zbiorów (przeznaczonych na rynek, samozaopatrzenie, pasze i przyrost zapasów) o 19,1%, wywołane głównie wzrostem plonów – powierzchnia zbiorów wzrosła tylko o 3,5%. Ceny produkcji roślinnej utrzymały się na prawie niezmiennym poziomie (wzrost o 0,7%).

Wzrosły wolumeny wszystkich grup roślin – w największym stopniu roślin przemysłowych (o 37,8%), zbóż (o 28,0%) i roślin paszowych (o 22,2%). Znacznie mniejszy był wzrost wolumenów warzyw i produktów ogrodnictwa, owoców i jagód oraz ziemniaków (od 5,0 do 8,1%).

Ceny czterech grup roślin wzrosły (roślin przemysłowych o 15,7%, warzyw i produktów ogrodnictwa o 11,0%, roślin paszowych o 7,3% i zbóż o 1,7%), a dwóch spadły. Nastąpił bardzo duży spadek cen owoców i jagód (o 27,8%) i niewielki spadek cen ziemniaków (o 4,5%).

Skutkiem zmian wolumenów i cen był istotny wzrost wartości produkcji pięciu grup roślin – przemysłowych o około 60%, zbóż i roślin paszowych po około 30%, a warzyw i produktów ogrodnictwa o 20,0%. Wartość produkcji ziemniaków prawie się nie zmieniła (wzrost o 0,3%). Spadek cen owoców i jagód nie był rekompensowany wzrostem wolumenu, w związku z czym wartość ich produkcji zmniejszyła się o 23,3%.

Powyższe relacje spowodowały, że struktura wartości produkcji roślinnej uległa zmianom. Przeważały w niej nadal zboża, a ich udział wzrósł o 3 p.p. (z 35,6 do 38,6%). Wzrósł również znacząco udział roślin przemysłowych (o 3,5 p.p. – z 10,6 do 14,1%). Wzrost udziału zbóż i roślin przemysłowych nastąpił kosztem spadku ziemniaków o 1,9 p.p. (z 11,5 do 9,6%), a przede wszystkim owoców i jagód o 5,6 p.p. (z 15,4 do 9,8%).

Zboża

Główną przyczyną dużego wzrostu wolumenu zbóż (o 28,0%) był wzrost plonów – powierzchnia zasiewów zwiększyła się tylko o 2,6% (z 8163 do 8377 tys. ha). Wzrosły wolumeny wszystkich rodzajów zbóż (tabela 2). Największy wzrost (o 39,1%) odnotowano dla żyta (przy wzroście zasiewów o 4,8%), pozostałych zbóż (głównie pszenżyta) o 34,2% (przy wzroście zasiewów o 8,6%) i jęczmienia o 29,9%. Wolumeny innych rodzajów zbóż wzrosły od 23,1 do 25,6%.

Istotnie zmieniły się ceny jęczmienia, pszenicy, kukurydzy i owsa z mieszankami – wzrosły jęczmienia (o 7,2%) i pszenicy (o 5,9%), a spadły

kukurydzy o 6,9% i owsa z mieszankami. Zmiany pozostałych rodzajów zbóż były niewielkie.

Tabela 2

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji zbóż w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Zboża ogółem	8842	8842	11320	11509	128,0	101,7	130,2
w tym:							
Pszenica	3238	3238	4067	4305	125,6	105,9	133,0
Żyto	975	975	1356	1366	139,1	100,7	140,1
Jęczmień	1076	1076	1398	1498	129,9	107,2	139,2
Owies z mieszankami	1632	1632	2014	1941	123,4	96,4	118,9
Kukurydza	832	832	1024	953	123,1	93,1	114,5
Pozostałe zboża ^b	1089	1089	1461	1445	134,2	98,9	132,7

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku; ^b głównie pszenżyto.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Zmiany wolumenów i cen spowodowały, że wartość wszystkich rodzajów zbóż wzrosła – najbardziej żyta i jęczmienia (po około 40%), pszenicy i pozostałych zbóż po około 33%, a kukurydzy i owsa z mieszankami po kilkanaście procent.

Struktura wartości produkcji zbóż niewiele się zmieniła. Wzrosły udziały pszenicy, żyta i jęczmienia po blisko 1 p.p. kosztem spadku udziału owsa z mieszankami (o 1,6 p.p.) i kukurydzy (o 1,1 p.p.).

Rośliny przemysłowe

Ta grupa roślin jest na tyle niejednorodna (tabela 3), że zmiany tak wolumenów, jak i cen dla każdego rodzaju roślin były odmienne. Podczas gdy o prawie 100% wzrósł wolumen roślin oleistych (zasiewy wzrosły o 12,6%) a tytoniu o 1/3, to strączkowych na ziarno tylko o 13,6%, a buraków cukrowych o 8,4% (zasiewy wzrosły o 2,1%).

Również różnice w zmianach cen były znaczne. Wzrosły ceny buraków cukrowych o 50,5%, strączkowych na ziarno o 6,5%, a spadły oleistych o 14,5% i tytoniu o 18,2%.

Jednakże różnice we wzroście wartości produkcji dwóch głównych roślin nie były duże – wartość roślin oleistych wzrosła o 70,8%, a buraków cukrowych

o 63,2%. Źródła tych wzrostów były odmienne. Wartość roślin oleistych spowodowana była wzrostem wolumenu, a buraków cukrowych wzrostem cen.

Tabela 3

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji roślin przemysłowych w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Przemysłowe ogółem	2643	2643	3643	4214	137,8	115,7	159,4
w tym:							
Oleiste	822	822	1643	1404	199,9	85,5	170,8
rzepak i rzepik	763	763	1584	1350	207,6	85,2	176,9
pozostałe oleiste	58	58	59	54	101,7	91,5	93,1
Strączkowe na ziarno	177	177	201	214	113,6	106,5	120,9
Tytoń	99	99	132	108	133,3	81,8	109,1
Buraki cukrowe	1458	1458	1581	2380	108,4	150,5	163,2
Pozostałe ^b	87	87	87	108	100,0	124,1	124,1

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku; ^b włókniste, chmiel i inne.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Rośliny paszowe

Rośliny paszowe są grupą dość jednorodną (tabela 4). Podgrupę pozostałych roślin paszowych tworzą trwale użytki zielone, których udział wartości produkcji w wartości produkcji roślin paszowych jest dominujący oraz rośliny uprawiane na gruntach ornych i zbierane jako siano lub zielonki.

Tabela 4

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji roślin paszowych w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Paszowe ogółem	2373	2373	2899	3111	122,2	107,3	131,1
w tym:							
Kukurydza ^b	355	355	448	483	126,2	107,8	136,1
Okopowe	131	131	114	123	87,0	107,9	93,9
Pozostałe ^c	1887	1887	2337	2505	123,8	107,2	132,8

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku; ^b na zielonkę i kiszonkę, ^c na zielonkę, kiszonkę i siano (łącznie z trwałymi użytkami zielonymi).

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Zbiory tych wszystkich roślin można przeliczyć na zielonkę. Dlatego zmiany wolumenu roślin paszowych odpowiadają w zasadzie zmianom zbiorów tych roślin.

Źródłem wzrostu wolumenu produkcji roślin paszowych ogółem o 22,2% (z 2373 do 2899 mln zł) było zwiększenie plonów (powierzchnia zbiorów wzrosła tylko o 4,7%). Taki wniosek odnosi się tylko do produkcji pozostałych roślin paszowych. W przypadku kukurydzy główną przyczyną wzrostu wolumenu (o 26,2%) był wzrost powierzchni zasiewów (o 21,1%).

Ceny produkcji wszystkich roślin z grupy paszowych wzrosły w zbliżonym stopniu, a wzrost cen wahał się od 7,2% (pozostałe paszowe) do 7,9% (okopowe).

Zmiany wolumenu i cen spowodowały, że wzrosła wartość produkcji kukurydzy (o 36,1%) i pozostałych roślin paszowych (o 32,8%), a spadła okopowych (o 6,1%).

Struktura wartości produkcji niewiele się zmieniła – wzrósł udział produkcji kukurydzy o 0,5 p.p., (z 15,0 do 15,5%) i pozostałych roślin paszowych o 1,0 p.p. (z 79,5 do 80,5%) kosztem spadku udziału okopowych o 1,5 p.p. (z 5,5 do 4,0%).

Warzywa i produkty ogrodnictwa

Warzywa i produkty ogrodnictwa obejmują produkcję warzyw gruntowych i spod osłon, grzybów, kwiatów oraz szkółek drzew i krzewów. Nie jest to więc grupa jednorodna.

Na wzrost wolumenu produkcji warzyw z grzybami o 8,8% (tabela 5) wpłynęły w prawie równym stopniu zwiększenie powierzchni zbiorów i plonów.

Tabela 5

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji warzyw i produktów ogrodnictwa w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Warzywa i produkty ogrodnicze	4240	4240	4584	5090	108,1	111,0	120,0
Warzywa z grzybami	3923	3923	4269	4739	108,8	111,0	120,8
Kalafiory	133	133	145	146	109,0	100,7	109,8
Pomidory	880	880	864	937	98,2	108,4	106,5
Pozostałe warzywa z grzybami	2910	2910	3261	3656	112,1	112,1	125,6
Pozostałe produkty ^b	317	317	315	351	99,7	111,4	110,7

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku; ^b kwiaty oraz szkółki drzew i krzewów.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Ceny produkcji wszystkich omawianych tu podgrup produktów wzrosły – najsilniej pozostałych warzyw łącznie z grzybami (o 12,1%) i pozostałych produktów (o 11,4%). Ceny pomidorów wzrosły o 8,4%, a kalafiorów prawie się nie zmieniły (wzrost o 0,7%).

Wzrosły wolumeny produkcji pozostałych warzyw łącznie z grzybami (o 12,1%) i kalafiorów (o 9,0%), spadły pomidorów (o 1,8%), a pozostałych produktów prawie nie zmieniły się.

Zmiany cen i wolumenów produkcji spowodowały, że wartość produkcji wszystkich omawianych tu produktów wzrosła – najwięcej pozostałych warzyw łącznie z grzybami (o 25,6%). Wzrost wartości produkcji innych produktów był mniejszy i mieścił się w przedziale od 6,5% (pomidory) do 10,7% (pozostałe produkty).

Zmiany wartości produkcji poszczególnych produktów wpłynęły na zmianę struktury wartości produkcji. Wzrósł udział pozostałych warzyw łącznie z grzybami o 3,2 p.p. (z 68,6 do 71,8%), głównie kosztem spadku udziału pomidorów o 2,4 p.p. (z 20,8 do 18,4%).

Ziemniaki

Ziemniaki stanowią wyodrębnioną grupę roślin. Dlatego zmiany ich wolumenu, cen i wartości, a także zmiany udziału w strukturze produkcji roślinnej zostały opisane przy omawianiu grup tej produkcji (s. 12).

Owoce i jagody

Owoce i jagody są bardzo niejednorodną grupą. Dotyczy to pozostałych owoców i jagód obejmujących m.in. takie produkty jak śliwki, wiśnie, czereśnie, truskawki, maliny, agrest, porzeczki i orzechy.

Tabela 6

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji owoców i jagód w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Owoce i jagody ogółem	3827	3827	4066	2935	106,2	72,2	76,7
w tym:							
Jabłka	1964	1964	1949	1780	99,2	91,3	90,6
Gruszki	147	147	166	100	112,9	60,2	68,0
Pozostałe owoce i jagody	1716	1716	1950	1055	113,6	54,1	61,5

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku;

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Rok 2004 nie sprzyjał producentom owoców i jagód głównie ze względu na spadek cen. Ceny wszystkich omawianych tu produktów spadły – najwięcej pozostałych owoców i jagód, bo aż o około 50% i gruszek (o około 40%). W mniejszym stopniu spadły ceny jabłek (o 8,7%).

Wzrosty wolumenów produkcji pozostałych owoców i jagód o 13,6% i gruszek o 12,9% nie rekompensowały spadku cen, w związku z czym wartość produkcji owoców i jagód zmniejszyła się o 23,3%, w tym pozostałych owoców i jagód o 38,5%, gruszek o 32,0%, a jabłek o 9,4%.

W oparciu o omówione wyżej wyniki produkcji roślinnej można pokusić się o ocenę trafności decyzji rolników co do zwiększania lub zmniejszania powierzchni zasiewów. Dotyczy to głównie tych roślin, których powierzchnie zasiewów można z roku na rok znacznie zmienić. Za kryterium oceny można przyjąć relację między zmianą powierzchni zasiewów a zmianą uzyskanej wartości produkcji.

Bardzo trafną decyzję podjęli ci producenci buraków cukrowych, którzy zwiększyli powierzchnię zasiewów – przyrost powierzchni zasiewów o 1% zwiększał wartość produkcji o 30,1%. Również producenci pozostałych warzyw i roślin oleistych podjęli trafną decyzję – przyrost powierzchni zasiewów o 1% zwiększał wartość produkcji odpowiednio o 5,6 i 3,1%. Zawiedli się producenci jabłek i pozostałych owoców zwiększając produkcją zbiorów – wzrost powierzchni zbiorów o 1% był związany ze spadkiem wartości produkcji odpowiednio o 0,9 i 6,6%.

2.1.2. Produkcja zwierzęca

Produkcję zwierzęcą w Rachunkach Ekonomicznych Rolnictwa reprezentują następujące produkty i ich grupy:

(1) Zwierzęta:

- bydło,
- trzoda chlewna,
- konie,
- owce i kozy,
- drób,
- pozostałe zwierzęta (króliki, zwierzęta futerkowe).

(2) Produkty zwierzęce:

- mleko,
- jaja,
- pozostałe (miód, wosk, pierze, włosie, skórki zwierząt futerkowych, padlina).

Produkcja zwierzęca jest uzależniona między innymi od pogłowia i produktywności zwierząt, a także poprzez pasze w dużym stopniu od produkcji roślinnej. O wpływie produkcji zwierzęcej na wyniki ekonomiczne rolnictwa świadczy między innymi relacja jej wartości do wartości dodanej brutto. W 2003 roku relacja ta liczona w cenach bieżących producenta kształtowała się na poziomie równym 134,4%. W związku z tym można powiedzieć, że gdyby w 2004 roku produkcja zwierzęca wzrosła w porównaniu z rokiem 2003 o 1%, to wartość dodana wzrosłaby o 1,344%. Wartość produkcji zwierzęcej w 2004 roku w porównaniu z 2003 rokiem wzrosła o 19,6% – z 24223 do 28972 mln zł (tabela 7). Ponieważ wolumen produkcji spadł o 2,1%, to o wzroście wartości produkcji zdecydowały ceny, które wzrosły o 22,2%.

Tabela 7

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji zwierzęcej w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Produkcja zwierzęca	24223	24223	23713	28972	97,9	122,2	119,6
Zwierzęta ^b	14237	14237	13588	17194	95,4	126,5	120,8
Produkty zwierzęce	9987	9987	10125	11778	101,4	116,3	117,9

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku; ^b produkcja żywca, przyrost pogłowia i odnowienie stada podstawowego.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Wolumen produkcji zwierząt (produkcja żywca, przyrost pogłowia i odnowienie stada podstawowego) zmniejszył się o 4,5%, a produktów zwierzęcych wzrósł o 1,4%. Ponieważ jednak ceny zwierząt wzrosły o 26,5%, a produktów zwierzęcych o 10,2 p.p. mniej, to wartość produkcji zwierząt wzrosła o 20,8% (z 14237 do 17194 mln zł), a produktów zwierzęcych o 17,9% (z 9987 do 11778 mln zł).

Tabela 8

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji zwierząt^a w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^b	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Zwierzęta ogółem	14237	14237	13588	17194	95,4	126,5	120,8
Bydło	1730	1730	1829	2423	105,7	132,5	140,1
Trzoda chlewna	9088	9088	8001	10489	88,0	131,1	115,4
Drób	3169	3169	3545	4074	111,9	114,9	128,6

^a produkcja żywca, przyrost pogłowia i odnowienie stada podstawowego, ^b wartość produkcji w cenach 2003 roku.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Ogólna struktura wartości produkcji zwierzęcej w obu latach była podobna – udział zwierząt w produkcji zwierzęcej ogółem zwiększył się o 0,5 p.p. (z 58,8 do 59,3%).

Ceny najważniejszych rodzajów zwierząt wzrosły (tabela 8). Najwięcej wzrosły ceny bydła i trzody chlewnej (po około 30%), a znacznie mniej drobiu (o prawie 15%). Istotnie zmniejszył się wolumen produkcji trzody (o 12%). Znacząco wzrósł wolumen produkcji drobiu (o 11,9%), a bydła o 5,7%.

Jednoczesny wzrost wolumenu i cen skutkowało wzrostem wartości produkcji bydła o 40,1% (z 1730 do 2423 mln zł). Wartość produkcji drobiu wzrosła o 28,6% (z 3169 do 4074 mln zł), a trzody chlewnej o 15,4% (z 9088 do 10489 mln zł).

Zmiany w strukturze wartości produkcji zwierząt nie przekraczały 3 p.p. – wzrósł udział bydła o 1,9 p.p. (z 12,2 do 14,1%) i drobiu o 1,4 p.p. (z 22,3 do 23,7%), a zmniejszył się udział trzody chlewnej o 2,8 p.p. (z 63,8 do 61,0%).

Produkty zwierzęce

W produkcji produktów zwierzęcych największe znaczenie ma produkcja mleka i jaj (tabela 9). Udział pozostałych produktów w wartości produktów zwierzęcych ogółem wynosił w obu badanych latach po 1,9%.

Tabela 9

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produktów zwierzęcych w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Produkty zwierzęce	9987	9987	10125	11778	101,4	116,3	117,9
Mleko ^b	7555	7555	7678	9134	101,6	119,0	120,9
Jaja ^c	2242	2242	2257	2421	100,7	107,3	108,0

^a wartość produkcji w cenach 2003 roku, ^b bez mleka surowego na paszę, ^c bez jaj wylęgowych i przeznaczonych na paszę.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Wolumeny produkcji mleka i jaj mało się zmieniły – mleka wzrosły o 1,6%, a jaj o 0,7%. Wzrosły również ceny, ale mleka aż o 19%, a jaj tylko o 7,3%. Skumulowane wzrosty cen i wolumenów produkcji spowodowały, że wartość produkcji mleka wzrosła o 20,9%, a jaj o 8,0%. Wobec większego wzrostu wartości produkcji mleka niż jaj, struktura wartości produktów zwierzęcych zmieniła się na korzyść mleka o 1,9 p.p. (z 75,6 do 77,5%).

W oparciu o zmiany cen można ocenić trafność decyzji rolników co do zwiększenia lub zmniejszenia produkcji zwierzęcej. Dotyczy to głównie rolników, którzy zajmują się chowem trzody, produkcją żywca drobiu i jaj, tj.

tych działalności produkcyjnych, których rozmiar można w znacznym stopniu zmienić w dość krótkim czasie. Dobrą decyzję podjęli producenci żywności drobiu, jaj, bydła i mleka, zwiększyli bowiem produkcję zyskując również na cenach. Złą zaś decyzję podjęli producenci trzody zmniejszając produkcję, której cena wzrosła o ponad 30%.

2.1.3. Produkcja sektora rolniczego

Produkcja sektora rolniczego składa się z produkcji dóbr rolniczych (produkcja roślinna i zwierzęca), usług rolniczych i działalności drugorzędnych. Największą wagę ma produkcja dóbr rolniczych – jej udział w wartości produkcji sektora w obu latach wynosił po około 96% (tabela 10).

Tabela 10

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości produkcji sektora rolniczego w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Produkcja sektora rolniczego	51294	51294	55341	60979	107,9	110,2	118,9
Produkcja dóbr rolniczych ^b	49065	49065	53304	58777	108,6	110,3	119,8
Usługi rolnicze	1509	1509	1444	1533	95,7	106,2	101,6
Działalności drugorzędne	720	720	593	670	82,4	113,0	93,1

^a wartość w cenach 2003 roku, ^b produkcja roślinna i zwierzęca.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Wolumen produkcji sektora rolniczego w 2004 roku w porównaniu z 2003 rokiem wzrósł o 7,9%, a ceny o 10,2%. Skumulowany wzrost wolumenu i cen spowodował wzrost wartości produkcji sektora o 18,9% (z 51294 do 60979 mln zł). Podobnie zmieniały się wolumeny, ceny i wartość produkcji dóbr rolniczych, odpowiednio o 8,6, 10,3 i 19,8%.

2.2. Zużycie pośrednie

W Rachunkach Ekonomicznych Rolnictwa w zużyciu pośrednim wyróżnia się 10 grup i 4 podgrupy (tabela 11).

W 2004 roku w porównaniu do 2003 roku wzrosły tak ceny, jak i wolumen zużycia pośredniego, przy czym wzrosty te były mniejsze niż produkcji

sektora rolniczego. Ceny wzrosły o 8,6%, tj. o 1,6 p.p. mniej, niż produkcji, a wolumen wzrósł o 4,1% , tj. o 3,8 p.p. mniej niż produkcji.

Tabela 11

Wolumen i wartość w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości zużycia pośredniego w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Zużycie pośrednie ogółem	33268	33268	34641	37615	104,1	108,6	113,1
Nasiona	539	539	719	798	133,4	111,0	148,1
Energia i smary	7311	7311	7601	8404	104,0	110,6	115,0
energia elektryczna	1404	1404	1448	1475	103,1	101,9	105,1
paliwa i smary	5906	5906	6153	6929	104,2	112,6	117,3
Nawozy mineralne	2192	2192	2956	3370	134,9	114,0	153,7
Środki ochrony roślin	1527	1527	1314	1339	86,1	101,9	87,7
Koszty weterynaryjne	406	406	442	451	108,9	102,0	111,1
Pasze	14551	14551	15018	15902	103,2	105,9	109,3
z przemysłu paszowego	5523	5523	5573	6247	100,9	112,1	113,1
produkowane i skarmiane w gospodarstwach	9028	9028	9445	9655	104,6	102,2	106,9
Koszty utrzymania maszyn, środków transportu i narzędzi	2485	2485	2244	2641	90,3	117,7	106,3
Koszty utrzymania budynków i budowli	1717	1717	1637	1819	95,3	111,1	105,9
Usługi rolnicze	1509	1509	1444	1533	95,7	106,2	101,6
Inne towary i usługi	1031	1031	1265	1358	122,7	107,4	131,7

^a wartość w cenach 2003 roku.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.
Ceny w gospodarce narodowej w 2004 roku, GUS, Warszawa 2005.

Najwięcej wzrosły ceny kosztów utrzymania maszyn i środków transportu (o 17,7%), nawozów mineralnych (o 14,0%), kosztów utrzymania budynków i budowli (o 11,1%), nasion (o 11,0%) oraz energii i smarów (o 10,6%), ale w tym energii elektrycznej tylko o 1,9%, a paliw i smarów o 12,6%. Ceny pasz wzrosły o 5,9%, ale pasz przemysłowych o 12,1%, a produkowanych i skarmia-

nych w gospodarstwach tylko o 2,2%. Najmniej wzrosły ceny środków ochrony roślin i kosztów weterynaryjnych (po 2,0%).

Wolumeny trzech grup zużycie pośredniego, tj. kosztów utrzymania maszyn i środków transportu, budynków i budowli, usług rolniczych zmniejszyły się o kilka procent, a środków ochrony roślin o 13,9%. Wzrosły wolumeny nawozów mineralnych (o 34,9%), nasion (o 33,4%), kosztów weterynaryjnych (o 8,9%), energii i smarów (o 4,0%) i pasz (o 3,2%).

Takie relacje zmian cen i wolumenów spowodowały, że wartość zużycia pośredniego wzrosła o 13,1% (z 33286 do 34641 mln zł), tj. o 5,8 p.p. mniej niż wartość produkcji sektora rolniczego. Tylko wartość zużycia środków ochrony zmalała. Wartość nawozów mineralnych wzrosła o 53,7%, nasion o 48,0%, energii i smarów o 15,0% (w tym paliw i smarów o 17,3%), kosztów weterynaryjnych o 11,1%, pasz o 9,3% (w tym pasz przemysłowych o 13,1%, a własnych o 7,0%), kosztów utrzymania maszyn, środków transportu oraz budynków i budowli po około 6%. W związku z tym struktura wartości zużycia pośredniego zmieniła się nieznacznie. Wzrósł tylko udział nawozów mineralnych o 2,4 p.p. (do 9,0%), nasion o 0,5 p.p. (do 2,1%) oraz innych dóbr i usług o 0,5% (do 3,6%), spadł udział pasz o 1,4 p.p. (z 43,7 do 42,3%), w tym pasz własnych o 1,4 p.p. (z 27,1 do 25,7%). Udział pasz pochodzących z przemysłu paszowego oraz energii i smarów nie zmienił się i w 2004 roku wynosił odpowiednio 16,6 i 22,3%.

2.3. Wartość dodana

Ponieważ produkcja sektora wzrosła o 5,8 p.p. więcej niż zużycie pośrednie (produkcja o 18,9, a zużycie pośrednie o 13,1%), to wartość dodana brutto zwiększyła się o 29,6% (tabela 12). Z relacji wartości produkcji i zużycia pośredniego do wartości dodanej w 2003 roku wynika, że gdyby w 2004 roku w porównaniu do 2003 roku produkcja wzrosła o 1%, to wartość dodana wzrosłaby o 2,8%, a gdyby zużycie pośrednie wzrosło o 1%, to wartość dodana zmniejszyłaby się o 1,8%.

Wobec tych relacji i zmian wartość produkcji i zużycia pośredniego można stwierdzić, że udział przyrostu produkcji w przyroście wartości dodanej brutto wyniósł +53,8%, a zużycia pośredniego -24,2%. Natomiast udział przyrostu produkcji w przyroście wartości dodanej netto wyniósł +74,6%, zużycia pośredniego -33,5%, a amortyzacji -4,7%.

Tabela 12

Wolumen wartości dodanej w cenach producenta (w mln zł) oraz zmiany wolumenu, cen i wartości zużycia pośredniego w latach 2003-2004

Wyszczególnienie	2003		2004		2003 = 100		
	Wolumen	Wartość	Wolumen ^a	Wartość	Wolumen	Cena	Wartość
Produkcja sektora w cenach producenta	51294	51294	55341	60979	107,9	110,2	118,9
Zużycie pośrednie ogółem	33268	33268	34641	37615	104,1	108,6	113,1
Wartość dodana brutto	18026	18026	20700	23365	114,8	112,9	129,6
Amortyzacja	5033	5033	4904	5642	97,4	115,0	112,1
Wartość dodana netto	12993	12993	15796	17723	121,6	112,2	136,4

^a w cenach 2003 roku.

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa, Ceny w gospodarce narodowej w 2004 roku, GUS, Warszawa 2005.

2.4. Wskaźniki techniczno-produkcyjne

W ubiegłych latach (1998-2003) takie wskaźniki techniczno-produkcyjne jak materiałochłonność, energochłonność, majątkochłonność, ziemiochłonność i pracochołonność produkcji ogółem, a także paszochłonność produkcji zwierzęcej poprawiały się (tabela 13).

Tabela 13

Zmiany wskaźników techniczno-produkcyjnych (w procentach)

Wyszczególnienie	1998-2003	2003-2004
	Zmiany średnioroczne	
Materiałochłonność produkcji	-1,7	-3,5
Energochłonność produkcji	-2,4	-3,6
Majątkochłonność produkcji	-2,1	-9,7
Ziemiochłonność produkcji	-3,1	-4,0
Pracochołonność produkcji	-3,6	-9,9
Pracochołonność produkcji zwierzęcej	-4,7	5,3
	Największe roczne zmiany	
Materiałochłonność produkcji	1,6; -5,9	-3,5
Energochłonność produkcji	4,3; -6,5	-3,6
Majątkochłonność produkcji	8,7; -8,2	-9,7
Ziemiochłonność produkcji	4,5; -11,0	-4,0
Pracochołonność produkcji	4,1; -10,3	-9,9
Paszochłonność produkcji zwierzęcej	-1,4; -9,0	5,3

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Do czynników, które wpłynęły na poprawę wskaźników można zaliczyć:

- uproszczenie produkcji i związany z tym wzrost skali produkcji, umożliwiające stosowanie coraz wydajniejszych maszyn i środków transportu, co przyczynia się do spadku zużycia energii, kosztów utrzymania maszyn i środków transportu oraz pracy na jednostkę produkcji,
- wprowadzanie efektywniejszych nawozów mineralnych i środków ochrony roślin oraz usprawnienie techniki ich stosowania,
- substytuowanie pasz produkowanych w gospodarstwach przez pasze pochodzące z przemysłu paszowego, w których proporcje składników pokarmowych są optymalne, co pozwala na obniżenie zużycia pasz na jednostkę produkcji zwierzęcej,
- upowszechnienie plenniejszych odmian roślin i produktywniejszych ras zwierząt,
- ograniczenie chowu zwierząt przeżuujących na rzecz chowu drobiu i trzody, co prowadzi do obniżenia zużycia pasz na jednostkę produkcji i zmniejsza koszty żywienia.

W latach 2003-2004 materiałochłonność produkcji mierzona relacją wolumenu zużycia pośredniego do wolumenu produkcji zmniejszyła się. Ponieważ wolumen zużycia pośredniego wzrósł o 4,1%, a produkcja o 7,9%, to materiałochłonność produkcji zmalała o 3,5% (z 649 do 626 zł na 1000 zł produkcji).

W podobnym stopniu, bo o 3,6% zmniejszyła się energochłonność produkcji (ze 142 do 137 zł na 1000 zł produkcji).

Również ziemiochłonność² produkcji zmniejszyła się. Wskaźnik ziemiochłonności spadł o 4% (z 282 do 271 arów na 1000 zł produkcji).

Wskaźnik pracochłonności³ produkcji zmniejszył się o 9,9% (z 0,0415 jednostek do 0,0374 jednostek AWU na 1000 zł produkcji).

Majątkochłonność produkcji mierzona relacją wolumenu amortyzacji do wolumenu produkcji sektora zmalała o 9,7% (z 98,1 do 88,6 zł na 1000 zł produkcji).

Wzrosła natomiast paszochłonność produkcji zwierzęcej. Wskaźnik paszochłonności zwiększył się o 5,3% (z 601 do 633 zł na 1000 zł produkcji zwierzęcej). W latach 2003-2004 kierunki zmian wskaźników techniczno-produkcyjnych z wyjątkiem paszochłonności są zbieżne z kierunkami zmian w latach 1998-2003, ale stopień nasilenia tych zmian jest większy.

² Powierzchnia zbiorów zwiększyła się o 3,5% (z 14447 tys. ha w 2003 roku do 14987 tys. ha w 2004 roku).

³ Nakłady pracy ogółem zmalały z 2127 tys. AWU (Annual Work Unit) w 2003 roku do 2070,3 AWU w 2004 roku, a nakłady pracy nieopłaconej z 1994 tys. AWU do 1952,7 tys. AWU.

W latach 1998-2003 paszochłonność malała w tempie 4,6% średniorocznie, przy czym zużycie pasz przemysłowych rosło, a produkowanych w gospodarstwach spadało. W latach 2003-2004 pasze z przemysłu paszowego podrożały o 12,1%, a pasze własnej produkcji tylko o 2,2%. Natomiast wolumen produkcji zwierzęcej spadł o 2,1%, a pasz własnej produkcji wzrósł o 4,6%. W tej sytuacji nie było bodźca do substytuowania będących w nadmiarze pasz własnej produkcji przez droższe pasze przemysłowe.

2.5. Subwencje

Dochody rolników unijnych są w dużej mierze kształtowane za pośrednictwem subwencji, które zgodnie z założeniami reformy Wspólnej Polityki Rolnej z 1992 roku miały zrekompensować spadek cen gwarantowanych. W konsekwencji subwencje stały się ważnym instrumentem kształtującym dochody unijnych gospodarstw rolnych. W skrajnych przypadkach pozbawienie gospodarstw tej formy wsparcia zdecydowałoby o ich ujemnym wyniku finansowym.

Ze względu na podstawowy cel tworzenia Rachunków Ekonomicznych, tj. monitorowania sytuacji dochodowej rolników, w rachunkach tych uwzględnia się tylko te subwencje, których bezpośrednim odbiorcą są gospodarstwa rolne. Wyjątkiem od tej zasady jest włączanie w rachunek dochodu płatności, które otrzymują niektóre organizacje producentów (np. producenci chmielu). W tym wypadku uznaje się, że mimo iż bezpośrednim odbiorcą płatności jest zrzeszenie producentów, to pełni ono jedynie rolę pośrednika w przekazywaniu dopłat swoim członkom.

Generalnie przy rejestracji subwencji ma zastosowanie zasada memoriałowa, tj. w momencie powstania zobowiązania. W praktyce oznacza ona, że w danym roku dochody są powiększane o kwotę subwencji, która została wypłacona za dany rok bez względu na datę faktycznego przekazania środków.

Podstawowym źródłem informacji o subwencjach są raporty z wykonania budżetu sporządzone przez ARiMR oraz MRiRW.

Subwencje rejestrowane w rachunkach obejmują subwencje z tytułu WPR, jak też krajowych programów wsparcia rolnictwa. Wyróżnia się trzy rodzaje dopłat: do produktów, do „działalności produkcyjnej gospodarstw” i do inwestycji. W rachunkach dochodów uwzględniane są dwa pierwsze rodzaje dopłat. Subwencje do inwestycji rejestrowane są jako oddzielna pozycja i stanowią część rachunku kapitałowego.

W 2003 roku subwencje do produktów obejmowały dopłaty do skupu pszenicy i żyta na kwotę 491 mln zł. W 2004 roku tego rodzaju subwencjami objęto większość produktów roślinnych dopłacając do powierzchni ich upraw na ogólną sumę 3677 mln zł – subwencionowano uprawy zbóż, roślin przemysłowych (z wyjątkiem buraków cukrowych), roślin paszowych, pomidorów i ziemniaków (przeznaczonych na produkcję skrobi). Do przyporządkowania kwoty dopłat z tytułu płatności do produktów (płatność uzupełniająca) w roku 2004 i w szacunkach na rok 2005 posłużono się strukturą zasiewów. Takie podejście podyktowane było trudnościami technicznymi z wygenerowaniem danych o kwotach dopłat, które faktycznie zostały wypłacone do poszczególnych powierzchni upraw.

Udział tego rodzaju subwencji w wartości produkcji sektora w cenach producenta wyniósł w 2004 roku 6,0%, a w wartości produkcji roślinnej 12,3%. W 2003 roku udziały te były znacznie mniejsze – odpowiednio 1,0 i 2,0%.

Do subwencji do „działalności produkcyjnej gospodarstw” zaliczono: dopłaty do powierzchni użytków rolnych (jednolita płatność obszarowa), obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), postępu biologicznego, ochrony roślin, rolnictwa ekologicznego i kredytów obrotowych.

Łączna kwota obu rodzajów subwencji wyniosła 7972 mln zł i była dziesięciokrotnie większa niż w 2003 roku.

Dla 2005 roku oszacowano łączną kwotę subwencji na 7762 mln zł. Uwzględniono przy tym zmiany powierzchni użytków rolnych, powierzchnię i strukturę zasiewów oraz przyjęto kurs przeliczeniowy 1 euro = 4,08 zł. Dla porównania w 2004 roku kurs przeliczeniowy kształtował się na poziomie 1 euro = 4,75 zł.

2.6. Rachunek dochodów

Najważniejszą kategorią w Rachunkach Ekonomicznych Rolnictwa jest dochód przedsiębiorców rolnych. Jest on kategorią wynikową stanowiącą różnicę między produkcją sektora rolniczego powiększoną o subwencje i uzyskane odsetki a wszystkimi kosztami i nakładami związanymi z wytwarzaniem produkcji, tj. sumą zużycia pośredniego, amortyzacji, podatków, kosztów zatrudnienia, czynszów i zapłaconych odsetek. Dochód ten stanowi wynagrodzenie przedsiębiorców rolnych i ich rodzin za włożoną pracę (fizyczną i zarządczą) i za własny kapitał.

Tabela 14

Rachunek dochodów sektora rolniczego w cenach bieżących
w latach 2003 i 2004 (w mln zł)

Wyszczególnienie	2003	2004	2003 = 100
Produkcja sektora w cenach producenta	51294	60979	118,9
Subwencje do produktów	491	3677	748,9
Produkcja sektora w cenach bazowych	51785	64656	124,9
Zużycie pośrednie	33268	37615	113,1
Wartość dodana brutto	18517	27042	146,0
Amortyzacja	5033	5642	112,1
Wartość dodana netto	13484	21400	158,7
Podatki od produkcji	1331	1333	100,2
Subwencje do produkcji	311	4295	1381,0
Dochód z czynników produkcji	12464	24362	195,5
Koszty związane z zatrudnieniem	2914	2819	96,7
Dochód mieszany	9550	21543	225,6
Czynsze zapłacone	332	340	102,4
Nadwyżka odsetek zapłaconych nad uzyskanymi	751	701	93,3
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach bieżących	8466	20502	242,2
Wskaźnik cen towarów i usług w gospodarstwach domowych rolników	×	104,1	×
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach z 2003 r.	8466	19695	232,6

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

W latach 1998-2003 omawiany dochód sektora rolniczego wyrażony w cenach bieżących rósł średniorocznie o 0,5%, a zmiany w danym roku w porównaniu z rokiem poprzednim wahały się od -26,2% w 1999 roku do +25,1% w 2001 roku. Natomiast w 2004 roku dochód wzrósł aż o 142,2%, z 8466 do 20502 mln zł (tabela 14).

Nie można pominąć odpowiedzi na pytanie jaki wpływ na przyrost dochodów przedsiębiorców rolnych miały zmiany wartości produkcji, zużycia pośredniego i subwencji. Z syntetycznych danych (tabela 15) wynika, że największy udział w przyroście dochodów miał przyrost wartości produkcji.

Z tego tytułu dochody wzrosły o 80,5%. Zwiększenie kwoty subwencji miało również duże, ale jednak mniejsze znaczenie. Udział przyrostu subwencji

w przyroście dochodów wyniósł 59,5%. Natomiast przyrost zużycia pośredniego spowodował spadek dochodu o 36,1%, a innych kosztów o 3,9%.

Tabela 15

Udział przyrostów produkcji, zużycia pośredniego, innych kosztów i subwencji w przyroście dochodów przedsiębiorców rolnych w latach 2003 i 2004

Wyszczególnienie	2003	2004	2003- -2004 przyrost	Przyrost	Udział w przyroście dochodu
	mln zł			procent	
Produkcja w cenach producenta	51294	60979	9685	18,9	80,5
Zużycie pośrednie	33268	37615	4347	13,1	-36,1
Inne koszty	10362	10834	472	4,6	-3,9
Subwencje ogółem	802	7972	7170	894,0	59,5
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach z 2003 r.	8466	20502	12036	142,2	×

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Dochód realny sektora rolniczego, tj. dochód w cenach bieżących zdeflowany wskaźnikami zmian cen towarów i usług konsumpcyjnych gospodarstw domowych rolników zmniejszał się w latach 1998-2003 średniorocznie o 4,5%, a zmiany w danym roku w porównaniu z rokiem poprzednim wahały się od -30,9% w 1999 roku do +19,5% w 2001 roku. W 2004 roku dochód realny (w cenach 2003 roku) wzrósł aż o 132,6% (z 8466 do 19695 mln zł).

Syntetycznym wskaźnikiem sytuacji w sektorze rolniczym są zmiany dochodów realnych na jednostkę płacy nieopłaconej. O ile w latach 1998-2003 dochód realny sektora zmniejszał się w tempie 4,5% średniorocznie, a zatrudnienie w tempie 3,2%, to dochód realny na jednostkę pracy nieopłaconej zmniejszał się w tempie 1,2% średniorocznie. W 2004 roku w porównaniu z rokiem poprzednim dochód realny wzrósł o 132,6%, zatrudnienie zmalało o 2,1% o dochód realny na jednostkę pracy nieopłaconej zwiększył się o 137,5%.

3. Prognoza dochodów

Z danych będących wynikiem opracowanej w końcu listopada 2005 roku pierwszej prognozy rachunków ekonomicznych rolnictwa wynika, że dochód

przedsiębiorców rolnych w 2005 roku w porównaniu z 2004 rokiem prawie się nie zmieni (tabela 16).

Tabela 16

Dochód przedsiębiorców rolnych w 2004 roku
i pierwsza prognoza dla 2005 roku (w mln zł)

Wyszczególnienie	2004	2005	2004 = 100
Produkcja w cenach producenta	60979	60507	99,2
Zużycie pośrednie	37615	37678	100,2
Inne koszty	10834	10052	92,8
Subwencje ogółem	7972	7760	97,3
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach bieżących	20502	20537	100,2

Źródło: Wyniki Rachunków Ekonomicznych Rolnictwa i obliczenia własne.

Produkcja sektora rolniczego w cenach producenta zmniejszy się o 0,8%. Zmniejszą zbiory wszystkich grup roślin, a szczególnie ziemniaków, owoców, zbóż i roślin przemysłowych. Spadną ceny zbóż i roślin przemysłowych, wzrosną warzyw, ziemniaków, a najsilniej owoców. W efekcie wolumen produkcji roślinnej zmniejszy się o 12,9%, ceny wzrosną o 5,1%, a wartość produkcji roślinnej zmniejszy się o 8,5%. Wolumen produkcji zwierzęcej wzrośnie o 6,5%, co (przy niezmiennych cenach) zrekompensuje spadek wartości produkcji roślinnej i w efekcie wartość produkcji sektora rolniczego zmniejszy się tylko o 0,8% (z 60979 do 60507 mln zł). Zużycie pośrednie wzrośnie o 0,2% (z 37615 do 37678 mln zł). Pozostałe koszty (włącznie z amortyzacją) zmniejszą się o 7,2% (z 10834 do 10052 mln zł), a subwencje o 2,7% (z 7972 do 7760 mln zł). W związku z tym dochód przedsiębiorców rolnych wzrośnie tylko o 0,2% (z 20502 do 20537 mln zł).

4. Reasumpcja

- Koniunktura w rolnictwie w 2004 roku sprzyjała osiągnięciu wysokich dochodów. Złożyły się na to:
 - duży wzrost wartości produkcji sektora w porównaniu z 2003 rokiem (o 18,9%) wynikający ze wzrostu wolumenu (o 7,9%) i cen (o 10,2%),
 - mniejszy niż produkcji, bo o 13,1%, wzrost wartości zużycia pośredniego spowodowanego wzrostem wolumenu o 4,1% i cen o 8,6%,
 - spektakularny, bo prawie dziesięciokrotny wzrost subwencji.

- Dochód przedsiębiorców rolnych sektora rolniczego w cenach bieżących wzrósł o 142,2%, a najważniejszym źródłem przyrostu dochodu był wzrost wartości produkcji. Udział przyrostu wartości produkcji w przyroście dochodu wyniósł +80,5%, subwencji +59,5%, zużycia pośredniego -36,1%, a pozostałych kosztów o -3,9%. W latach 1998-2003 dochód w cenach bieżących zwiększał się tylko w tempie 0,5% rocznie.
- Dochód realny przedsiębiorców sektora wzrósł o 132,6%, a na jednostkę pracy nieopłaconej o 137,5%. W latach 1998-2003 dochód ogółem zmniejszał się w tempie 4,5% rocznie, a na jednostkę pracy nieopłaconej w tempie 1,2% rocznie.
- Wskaźniki techniczno-produkcyjne takie jak materiałochłonność, energochłonność, ziemiochłonność, majątkochłonność i pracochłonność produkcji poprawiły się. Jest to zgodne z tendencją zmian tych wskaźników w latach 1998-2003 uwarunkowaną postępującym procesem upraszczania produkcji i związaną ze wzrostem skali produkcji, wymianą maszyn i środków transportu na bardziej wydajne, substytuowaniem pasz produkowanych w gospodarstwach przez pasze przemysłowe, stosowaniem wydajniejszych rodzajów nawozów mineralnych i doskonaleniem techniki nawożenia, czy wreszcie upowszechnieniem plenniejszych odmian roślin i produktywniejszych ras zwierząt.
- Z szacunkowych danych wynika, że w 2005 roku w porównaniu z 2004 rokiem spadek wartości produkcji roślinnej będzie rekompensowany przez wzrost wartości produkcji zwierzęcej. W lepszej sytuacji będą rolnicy, którzy zajmują się jednocześnie produkcją roślinną i zwierzęcą. Mogą bowiem taniejące zboża pochodzące również z zeszłorocznej produkcji (zapasów), a także zapasy siana i kiszzonek przetwarzać na produkty zwierzęce. Zmiany kursu złotego do euro spowodują, że subwencje się nieznacznie zmniejszą, a dochód przedsiębiorców rolnych sektora prawie się nie zmieni.
- W kolejnych latach można się spodziewać spadku cen wynikającego z liberalizacji międzynarodowego handlu produktami rolnymi. Będą nadal utrzymane limity na wytwarzanie niektórych produktów, a subwencje unijne i krajowe będą prawdopodobnie po 2013 roku ograniczane. Głównym źródłem stabilizacji dochodów sektora rolniczego będzie zmniejszenie kosztów produkcji – poprawa wskaźników techniczno-produkcyjnych.

LITERATURA

1. Analizy rynkowe: *Rynek zbóż, Rynek mięsa, Rynek mleka, Rynek drobiu i jaj, Rynek owoców i warzyw, Rynek rzepaku, Rynek ziemniaków, Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa*, IERiGŻ-PIB, Warszawa, wrzesień – listopad 2005.
2. *Ceny w gospodarce narodowej w 2001 r.*, GUS, Warszawa 2002.
3. *Ceny w gospodarce narodowej w 2004 r.*, GUS, Warszawa 2005.
4. Floriańczyk Z.: *Wpływ reformy Wspólnej Polityki Rolnej lat 90. na dochody rolnicze gospodarstw towarowych w UE*, IERiGŻ, Warszawa 2001.
5. Gomułka J.: *Analiza wyników polskiego rolnictwa w latach 1998-2002*, KRE nr 509, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.
6. Józwiak W., Gomułka J.: *Substytucje środków produkcji a zmiany materiałochłonności polskiego rolnictwa w latach 1998-2003*, ZER nr 3 (304), PAN, IERiGŻ-PIB, PTE, Warszawa 2005.
7. *Rolnictwo w I półroczu 2005 r.*, GUS, Warszawa 2005.

ANEKS TABELARYCZNY

- Tabela A1 **Produkcja sektora rolniczego w cenach bieżących producenta w latach 1998-2004 (w mln zł)**
- Tabela A2 **Produkcja sektora rolniczego w cenach producenta z 1998 roku w latach 1998-2004 (w mln zł)**
- Tabela A3 **Zużycie pośrednie i amortyzacja w sektorze rolniczym w cenach bieżących w latach 1998-2004 (w mln zł)**
- Tabela A4 **Zużycie pośrednie i amortyzacja w sektorze rolniczym w cenach z 1998 roku w latach 1998-2004 (w mln zł)**
- Tabela A5 **Rachunek wartości dodanej w cenach bieżących producenta w latach 1998-2004 (w mln zł)**
- Tabela A6 **Rachunek wartości dodanej w cenach producenta z 1998 roku w latach 1998-2004 (w mln zł)**
- Tabela A7 **Rachunek dochodów sektora rolniczego w cenach bieżących w latach 1998-2004 (w mln zł)**
- Tabela A8 **Produkcja sektora rolniczego w cenach producenta i cenach bazowych dla 2003 i 2004 roku (w mln zł)**
- Tabela A9 **Zużycie pośrednie i amortyzacja sektora rolniczego w latach 2003 i 2004 (w mln zł)**
- Tabela A10 **Rachunek dochodów sektora rolniczego w cenach bieżących w latach 2003 i 2004 (w mln zł)**

Tabela A1

**Produkcja sektora rolniczego w cenach bieżących producenta
w latach 1998-2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Produkcja sektora	48783	45685	49756	54221	51040	51294	60979
Produkcja dóbr rolniczych	46695	43615	47639	51125	48863	49065	58777
Produkcja roślinna	24653	22992	24017	25919	21429	24842	29804
zboża	8706	7762	8611	9919	8840	8842	11509
przemysłowe	2944	2519	2523	2509	2635	2643	4214
paszowe	3236	2913	2915	3226	2569	2373	3111
warzywa i produkty ogrodnicze	3678	3575	3671	3849	4145	4240	5090
ziemniaki	3454	2929	4010	3258	3166	2860	2869
owoce i jagody	2574	3247	2238	3100	2712	3827	2935
pozostałe	61	48	49	59	82	56	77
Produkcja zwierzęca	22042	20623	23621	26206	24714	24223	28972
Zwierzęta	14072	12587	13668	16024	15036	14237	17194
bydło	2008	1960	1834	1884	1793	1730	2423
trzoda chlewna	9320	8019	9033	10713	9892	9088	10489
konie	148	131	96	68	33	192	153
owce i kozy	24	27	24	34	30	34	32
drób	2547	2432	2663	3291	3261	3169	4074
pozostałe	25	19	18	35	28	24	24
Produkty zwierzęce	7971	8035	9953	10182	9678	9987	11778
mleko	6221	6388	7950	8056	7470	7555	9134
jaja	1627	1521	1871	1971	2051	2242	2421
pozostałe	123	127	132	154	157	189	223
Działalności drugorzędne	1128	978	922	808	704	720	670
Usługi rolnicze	960	1092	1196	1289	1474	1509	1533

Tabela A2

**Produkcja sektora rolniczego w cenach producenta z 1998 roku
w latach 1998-2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Produkcja sektora	48783	46607	44614	47177	46916	46333	49708
Produkcja dóbr rolniczych	46695	44661	42845	45491	45152	44580	48112
Produkcja roślinna	24653	22539	21692	23398	21808	20385	24446
zboża	8706	8273	7210	8683	8780	7659	9810
przemysłowe	2944	2784	2570	2408	2419	2221	3110
paszowe	3236	2969	2678	2977	2344	2122	2592
warzywa i produkty ogrodnicze	3678	3401	3514	3355	3038	3309	3550
ziemniaki	3454	2645	3288	2502	2102	1820	1912
owoce i jagody	2574	2456	2383	3422	2977	3206	3410
pozostałe	61	47	49	52	97	47	62
Produkcja zwierzęca	22042	22122	21153	22093	23344	24195	23666
Zwierzęta	14072	14122	13155	13727	14989	15735	15091
bydło	2008	1876	1576	1595	1599	1693	1791
trzoda chlewna	9320	9249	8587	8587	9414	9918	8733
konie	148	124	93	62	42	125	103
owce i kozy	24	25	21	23	21	22	21
drób	2547	2818	2859	3433	3888	3954	4423
pozostałe	25	20	19	28	25	22	21
Produkty zwierzęce	7971	8010	7998	8366	8356	8460	8756
mleko	6221	6217	6172	6425	6272	6309	6412
jaja	1627	1681	1717	1822	1964	2012	2026
pozostałe	123	112	110	120	119	138	138
Działalności drugorzędne	1128	941	759	660	617	611	504
Usługi rolnicze	960	1005	1009	1026	1147	1142	1093

Tabela A3

**Zużycie pośrednie i amortyzacja w sektorze rolniczym w cenach bieżących w latach
1998-2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Zużycie pośrednie ogółem	28604	28004	31078	32577	32108	33268	37615
Nasiona z przedsiębiorstw nasiennych	495	480	522	526	545	539	798
Energia i smary	5250	5453	6534	7116	6881	7311	8404
energia elektryczna	869	945	1066	1234	1296	1404	1475
paliwa i smary	4381	4508	5469	5882	5515	5906	6929
Nawozy mineralne	2100	2140	2268	2153	2211	2192	3370
Środki ochrony roślin	1170	1129	1348	1307	1491	1527	1339
Koszty weterynaryjne	253	289	314	349	393	406	451
Pasze	14228	13148	14618	15074	14205	14551	15902
z przemysłu paszowego	3549	3358	4366	5123	5211	5523	6247
produkowane i skarmiane w gospodarstwach	10679	9791	10252	9951	8994	9028	9655
Koszty utrzymania maszyn, środków transportu i narzędzi	1736	1900	1991	2293	2393	2485	2641
Koszty utrzymania budynków i budowli	1270	1393	1397	1586	1660	1717	1819
Usługi rolnicze	960	1092	1196	1289	1474	1509	1533
Inne dobra i usługi	1142	980	890	885	925	1031	1358
Amortyzacja	4433	4885	4903	4972	5042	3033	5642
Maszyn i środków transportu	2807	3116	3160	3228	3300	3061	3450
Budynków i budowli	1383	1527	1521	1520	1516	1699	1899
Pozostałych środków	243	242	222	223	226	273	293

Tabela A4

**Zużycie pośrednie i amortyzacja w sektorze rolniczym w cenach z 1998 roku
w latach 1998-2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Zużycie pośrednie ogółem	28604	27105	25998	26163	26124	25580	26584
Nasiona z przedsiębiorstw nasiennych	495	484	424	431	423	414	552
Energia i smary	5250	4687	4521	4655	4358	4455	4632
energia elektryczna	869	854	885	898	878	905	933
paliwa i smary	4381	3833	3636	3757	3480	3550	3699
Nawozy mineralne	2100	2032	2007	1751	1770	1746	2355
Środki ochrony roślin	1170	1066	1220	1159	1316	1355	1166
Koszty weterynaryjne	253	254	251	253	271	267	290
Pasze	14228	13575	12796	12884	12729	11955	12337
z przemysłu paszowego	3549	3358	3962	4300	4459	4606	4648
produkowane i skarmiane w gospodarstwach	10679	10217	8834	8584	8270	7349	7689
Koszty utrzymania maszyn, środków transportu i narzędzi	1736	1782	1798	1985	2017	2040	1841
Koszty utrzymania budynków i budowli	1270	1309	1232	1322	1375	1421	1355
Usługi rolnicze	960	1005	1009	1026	1147	1142	1093
Inne dobra i usługi	1142	911	740	697	718	785	963
Amortyzacja	4433	4602	4374	4244	4212	4128	4023
Maszyn i środków transportu	2807	2923	2853	2794	2721	2512	2406
Budynków i budowli	1383	1435	1341	1267	1256	1406	1414
Pozostałych środków	243	244	180	183	175	210	203

Tabela A5

**Rachunek wartości dodanej w cenach bieżących producenta
w latach 1998-2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Produkcja sektora rolniczego	48783	45685	49756	54221	51040	51294	60979
Zużycie pośrednie	28604	28004	31078	32577	32108	33268	37615
Wartość dodana brutto	20179	17681	18678	21644	18932	18026	23365
Amortyzacja	4433	4885	4903	4972	5042	5033	5642
Wartość dodana netto	15746	12795	13776	16672	13980	12993	17723

Tabela A6

**Rachunek wartości dodanej w cenach producenta z 1998 roku
w latach 1998-2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Produkcja sektora rolniczego	48783	46607	44614	47177	46916	46333	49708
Zużycie pośrednie	28604	27105	25998	26163	26124	25580	26584
Wartość dodana brutto	20179	19052	18616	21014	20792	20753	23124
Amortyzacja	4433	4602	4374	4244	4212	4128	4023
Wartość dodana netto	15746	14900	14242	16770	16580	16625	19101

Tabela A7

**Rachunek dochodów sektora rolniczego w cenach bieżących
w latach 1998-2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Produkcja sektora w cenach producenta	48723	45685	49756	54221	51040	51294	60979
Subwencje do produktów		234	270	387	518	491	3677
Produkcja sektora w cenach bazowych	48783	45919	50026	54608	51558	51785	64656
Zużycie pośrednie	28604	28004	31078	32577	32108	33268	37615
Wartość dodana brutto	20179	17915	18948	22031	19450	18517	27042
Amortyzacja	4443	4885	4903	4972	5042	5033	5642
Wartość dodana netto	15746	13029	14046	17059	14408	13484	21400
Podatki od produkcji	1308	1241	1293	1388	1429	1331	1333
Subwencje do produkcji	810	525	590	474	411	311	4295
Dochód z czynników produkcji	15248	12313	13342	16145	13389	12464	24362
Koszty związane z zatrudnieniem	2696	2921	2886	3132	2995	2914	2819
Dochód mieszany	12553	9392	10457	13013	10394	9550	21543
Czynsze zapłacone	319	292	369	346	270	332	340
Nadwyżka odsetek zapłaconych nad uzyskanymi	905	742	742	978	822	751	701
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach bieżących	11329	8358	9346	11689	9302	8466	20502
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach z 1998 r.^a	11329	7826	7898	9443	7418	6703	15629

^a Dochody w cenach bieżących zdeflowane wskaźnikami cen towarów i usług w gospodarstwach domowych rolników

Tabela A8

Produkcja sektora rolniczego w cenach producenta i cenach bazowych dla 2003 i 2004 roku (w mln zł)

Wyszczególnienie	2003 ceny bieżące			2004 ceny bieżące			2004 (ceny z roku 2003)		
	producenta	subwencje do produktów	bazowe	producenta	subwencje do produktów	bazowe	producenta	subwencje do produktów	bazowe
Produkcja sektora rolniczego	51294	491	51785	60979	3677	64656	55341	3641	58982
Produkcja dóbr rolniczych	49065	491	49556	58777	3677	62454	53304	3641	56945
Produkcja roślinna	24842	491	25333	29804	3677	33482	29591	3641	33232
zboża	8842	491	9333	11509	2254	13763	11320	2230	13550
przemysłowe	2643		2643	4214	324	4537	3643	331	4024
paszowe	2373		2373	3111	1040	4151	2899	970	3869
warzywa i produkty ogrodnicze	4240		4240	5090	22	5112	4584	20	4605
ziemniaki	2860		2860	2869	36	2905	3004	38	3042
owoce i jagody	3827		3827	2935	1	2937	4066	2	4068
pozostałe	56		56	77		77	75		75
Produkcja zwierzęca	24223		24223	28972		28972	23713		23713
Zwierzęta	14237		14237	17194		17194	13588		13588
bydło	1730		1730	2423		2423	1829		1829
trzoda chlewna	9088		9088	10489		10489	8001		8001
konie	192		192	153		153	157		157
owce i kozy	34		34	32		32	31		31
drób	3169		3169	4074		4074	3545		3545
pozostałe	24		24	24		24	24		24
Produkty zwierzęce	9987		9987	11778		11778	10125		10125
mleko	7555		7555	9134		9134	7678		7678
jaja	2242		2242	2421		2421	2257		2257
pozostałe produkty	189		189	223		223	189		189
Działalności drugorzędne	720		720	670		670	593		593
Usługi rolnicze	1509		1509	1533		1533	1444		1444

Tabela A9

**Zużycie pośrednie i amortyzacja sektora rolniczego
w latach 2003 i 2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	2003	2004	
	ceny bieżące	ceny bieżące	ceny z roku 2003
Zużycie pośrednie ogółem	33268	37615	34641
Nasiona z przedsiębiorstw nasiennych	539	798	719
Energia i smary	7311	8404	7601
energia elektryczna	1404	1475	1448
paliwa i smary	5906	6929	6153
Nawozy mineralne	2192	3370	2956
Środki ochrony roślin	1527	1339	1314
Koszty weterynaryjne	406	451	442
Pasze	14551	15902	15018
z przemysłu paszowego	5523	6247	5573
produkowane i skarmiane w gospodarstwach	9028	9655	9445
Koszty maszyn, środków transportu i narzędzi	2485	2641	2244
Koszty utrzymania budynków i budowli	1717	1819	1637
Usługi rolnicze	1509	1533	1444
Inne dobra i usługi	1031	1358	1265
Amortyzacja	5033	5642	4904

Tabela A10

**Rachunek dochodów sektora rolniczego w cenach bieżących
w latach 2003 i 2004 (w mln zł)**

Wyszczególnienie	2003	2004
Produkcja sektora w cenach producenta	51294	60979
Subwencje do produktów	491	3677
Produkcja sektora w cenach bazowych	51785	64656
Zużycie pośrednie	33268	37615
Wartość dodana brutto	18517	27042
Amortyzacja	5033	5642
Wartość dodana netto	13484	21400
Podatki od produkcji	1331	1333
Subwencje do produkcji	311	4295
Dochód z czynników produkcji	12464	24362
Koszty związane z zatrudnieniem	2914	2819
Dochód mieszany	9550	21543
Czynsze zapłacone	332	340
Nadwyżka odsetek zapłaconych nad uzyskanymi	751	701
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach bieżących	8466	20502
Wskaźnik cen towarów i usług w gospodarstwach domowych rolników	×	104,1
Dochód przedsiębiorców rolnych w cenach z 2003 r.	8466	19695